

Prof. Dr. S. Mete Ünögür'ün Anısına



TBMM MİLLİ SARAYLAR DAİRE BAŞKANLIĞI YAYINI
İSTANBUL 2004

Dolmabahçe Sarayı Harem Dairelerinin Mekan Fonksiyonları Açısından Değerlendirilmesi

Yapılar, içlerinde yaşayacak olan insanların kullanımı için inşa edilir, onların ihtiyaçları temel alınarak düzenlenir. Bu durumda, içlerinde yaşama ilişkin gereksinimlerin karşılandığı yapılar, insan yaşamında çok önemli yer tutar. Bu önem, tarihin her döneminde binaların yapılış nedenlerine de bağlı olarak süreğelmiştir. Topkapı Sarayı'nda, 15-19. yüzyıllar arasında, zaman içinde çeşitli eklentilerle oluşturulan organik bütünlüğün yerini Dolmabahçe Sarayı'nda çevreye, 19. yüzyıl konut mimarisine göre şekillenen bir mimari düzenleme almıştır. Topkapı Sarayı'nın başlangıçtaki hiyerarşik avlular düzenine oturan plan şeması da zaman içindeki eklentilerle değişmiş, avluların çevresinde oluşturulmuş daha organik bir yerleşim düzenine geçilmiştir, Dolmabahçe Sarayı'nda avluların yerini büyük salonlar almıştır. Böylece Dolmabahçe Sarayı'nda orta sofa+4 eyvan+köşe odaları veya orta sofa+2eyvan+köşe odalarından oluşan plan şeması kullanılmıştır.

Yapılar ve mekanların içlerinde yaşayan insanlarla anlam kazandıkları düşünülürse, içinde yaşayan insanların olduğu bir yapıyı, yapılar grubunu tanımlamak, anlamlandırmak, mekanların fonksiyonlarını ortaya koymak daha kolaydır. Oysa, içinde bir dönem çok sayıda insanın yaşadığı bilinen, ancak günümüzde boş olan bir yapıda, mekanların özgün fonksiyonlarını çözümlemek o denli kolay değildir. Dolmabahçe Sarayı için de aynı durum söz konusudur.

Mekan fonksiyonlarının aydınlatılması amacıyla yapılan çalışmalar bağlamında, Milli Saraylar Arşivi'nde H. 1291-1292 (1874-1875) Sultan Abdülaziz'in sultanatının (1861-1876) son yıllarına tarihlenen, Mefruşat Dairesi'nce saray ve köşklere döşenen yeni eşya kayıtlarının tutulduğu 287 numaralı defterde¹, Dolmabahçe Sarayı Harem bölümünde Valide Sultan'ın altında, hiyerarşik düzen içinde yaşayan kadınlara ait yaşam mekanları olan dairelere alınan malzeme ve eşya ilişkin bilgiler verilmektedir. Mekanlara ait direkt bilgilere rastlanmamasına karşın, malzemelerin alındığı dairelerin ve bu dairelerdeki odaların kimlere ait olduğunu belirtmesi, sözü edilen mekanlarda kimin ya da kimlerin ne tür bir düzen içinde yaşadığıının saptanması bakımından önemli olduğu gibi daireleri oluşturan katların nasıl kullanıldığı konusuna da ışık tutmaktadır. Bu durum, katların kullanım amaçlarının ortaya çıkarılması ve birbirleriyle olan bağlantılarının çözümlenmesi bakımından büyük önem taşımaktadır.

Yukarıda sözünü ettigimiz defter incelendiğinde, Dolmabahçe Sarayı'nda, günümüzde bodrum kat, alt kat, üst kat ve musandır katı olarak tanımladığımız katların sarayın kullanıldığı yıllarda “alt kat, orta kat, üst kat, musandır” olarak tanımladığı görülmüştür. Öncelikle dikkatimizi yönelttiğimiz Harem bölümü için bu düzende bir yaştanın sürdürdüğü gözlendikten sonra yine aynı defterde Mâbeyn alt katında da çeşitli görevlerdeki personelin odalarının olduğu saptanmıştır. Bugün bodrum olarak tanımlanan ve herhangi bir yaşamsal işlevle sahip olmayan katta H.1291 (1874) yılında esvapçıbaşı odası, kuşçubaşı o-

*Tarihçi (M.A.), TBMM Milli Saraylar'da Müze Araştırmacısı

**Dr., Sanat Tarihçisi, TBMM Milli Saraylar'da Şef



dası, imam-ı şehriyâri odası, ceb-i hümâyûn odası, berberbaşı odası, ibrikdarbaşı odası, mîralay beylerin odası, yaver binbaşaların odası gibi görev odaları olduğu ve alt katta (bodrum) hizmete yönelik bir yaşantının sürdürülüğü gözlenmektedir².

Yukarıda da belirtildiği gibi alt kat, orta kat, üst kat ve musandıradan yani toplam dört kattan oluşan her daire kendi içinde bir bütündür ve her biri bağımsız birer ev içerisinde işlemekte, sadece o dairede yaşayanlarca kullanılmaktadır. Harem bölümünden başlayarak cadde tarafına doğru uzayan ve dışarıdan görünmeyen herbiri bir diğerinden bağımsız bu daireler, kapları kapandığında dışa kapalı bir bütününe parçası durumuna gelirler. Her dairede katlar arasındaki irtibat, bodrumdan musandıraya kadar katları birbirine bağlayan ahşap konstrüksiyonlu bağlantı merdivenleriyle sağlanmıştır. Bu daireler, hiyerarşik düzen içinde, Valide Sultan Dairesi'ni takip ederek, Baş Kadınefendi, İkinci, Üçüncü, Dördüncü,



1

Beşinci Kadinefendiler ve İkballere aittir. Leyla SAZ, anlarında harem yaşamından bahsettiğinde kadinefendi ve ikballer hakkında da birtakım bilgiler vermektedir. "Kadinefendiler, ikballer; Kur'an, tarih(bilhassa Osmanlı tarihi), kitap ve gazete okur, piyano çalar, eski oyunlardan domino, peçiç, tavla oyunlarıyla ve birbirlerine gidip konuşmakla vakit geçirirler."³

Dolmabahçe Sarayı'ndan daha geç dönemde Sultan Abdülaziz tarafından yaptırılmış olan Çırağan Sarayı hareminde de aynı düzende daire kullanımına ilişkin bilgilere yine aynı defterde rastlanmıştır⁴.

Defterden saptadığımız ve en önemli belgelendirdiğimiz bilgilerden biri de, Sultan'a çocuk veren kadınların, daireleri çocuklarıyla birlikte kullandıklarıdır⁵. Nitekim Leyla Saz, anlarında, Pertevniyal Valide Sultan'ın huzuruna çıkışını anlattıktan sonra, onun emriyle

1 Dolmabahçe Sarayı,
Harem dairelerinin dışardan görünüsü.



2 153 numaralı daireden çekilen bağlantı merdivenleri.

3 208 numaralı daire, sahanlıktan çekilen bağlantı merdivenleri.

2



3

Baş, İkinci ve Üçüncü Kadinefendilere gittiğinde Baş Kadinefendi'nin oğlu Yusuf İzzeddin Efendi hazretleriyle beraber dairelerinden çıktılarını anlatır⁶.

Defterde adı geçen Yusuf, Mahmud, Şevket, Seyfeddin ve Mecid (Halife Sultan Abdülmecid) Efendiler Sultan Abdülaziz'in çocuklarıdır. Baş Kadinefendi Dürrünev kadından Yusuf Efendi (1274-1857), İkinci Kadinefendi Hayrandil kadından Abdülmecid Efendi (1285-1868), Üçüncü Kadinefendi Edadil kadından Mahmud Efendi (1279-1862), Dördüncü Kadinefendi Nesrin kadından Şevket Efendi (1289-1872), Beşinci Kadinefendi Gevheri kadından ise Seyfeddin Efendi (1291-1874) dünyaya gelmiştir⁷. Dairelerde, onlara ayrılmış odaların da bulunması, çocukların da anneleriyle birlikte yaşadıklarını göstermektedir. Leyla Saz *Harem'in İf Yüzü* adlı kitabında şehzadelerin yaşamlarına ilişkin bilgiler de vermektedir. "Şehzadeler, dayesi (sütninesi) tarafından emzirilir, yakın hizmetlerini dadısı yapar ve anne nezareti altında büyürlerdi. Yürümeye başlayınca dadısı takip eder, eğlendirici küçük cariyeleri de etrafında bulunur, oyuncaklarla onu eğlendirirlerdi. Gezmeye giderken yanlarında annesi, büyükannesи yahut da büyük kalfa, daye veya dadısı bulunur ve kendilerine bir harem ağası eşlik ederdi. Hocaya başlamak sırası gelince, irade ile Mabeyn'de padişahın huzurunda besmele çekip her gün şehzadelere mahsus olan binadaki dairesine



4



5

haremağası eşliğiyle götürüllererek hocasından orada ders alırdı... Gençliklerinde haftada iki gün gezmeye çıkma hakları vardı. Belirli günün sabahı cib-i hümâyûndan (padişahın hiznesinden ya da cebinden) yarıml kese, yani 250 kuruş gezme parası gelir ve kuruşlar Darphane'den yeni çıkmış olurdu. Efendi hazretleri, lalesi olan bey eşliğinde araba veya faytonla gider, bendeler onu atla takip ederlerdi. Çoğu zaman Hacı Tahsin bağı yahut Küçükçiftlik köşküne gider, biraderleri de oraya gelirlerdi. Öğle yemeklerinden sonra tek midilli koşulu küçük faytonlarını kendileri kullanarak köşkün bahçesinde gezerler, ok ve küçük türfekle nişan talimi yapar, akşamüstü dönerlerdi. Sarayda hemşire ve biraderleriyle toplanır, eğlenirler, her cuma günü de pederlerine giderlerdi.

Şehzadeler, küçükken bayramlarda saraydaki sazda bulunur ve diğer günler dadi ve cariyesiyle büyük sofalarda, dairelerde gezerlerdi. Kemale erince muayedede (bayramlaşma) törenini mabeynde yaparlar, anneliklerini ve kardeşlerini tebrik için dairelerine giderler, saz alemlerinde bulunmazlardı.”⁸

Belgede erkek çocuklar isimleri ile verildiği halde kız çocuklarından isimleri olmaksızın Sultanefendi olarak bahsedilmektedir. “Bu dahi orta katta ismetlü Sultanefendi hazretlerinin yatak odası”⁹ başlığı kadınefendi dairesi içinde kızına ait bir yatak odasının da varlığını kanıtlamaktadır. “...Küçük Sultanefendiler de Kur'an, tarih, şiir ve gazete okurlar... iyi piyano, kemençe ve lavta çalarlardı... Sultanefendiler, dairelerinde toplanır ve en ziyade zevk duydukları musiki ile vakit geçirirlerdi. Sultanefendiler yalnız musikimizi değil, garp musikisini de tam olarak bilirlerdi. O devirde kendi besteledikleri güzel havalar mevcuttu.....”

Sultanefendilerin başka bir türlü eğlenceleri de vardı. Annesiyle beraber satın alınmış mini mini Kafkasya kızlarının saçlarını tarar, örter, kendi eliyle biçip diktiği elbiseleri giydirdi, temizliğe, terbiyeye alıştırır, kendi çocuk denecek yaşta olduğu halde o mini minicik kuza annelik eder, ilk derslerini verir, büyütürlerdi. O meşgale, sevimli eğlenceleriydi. Büyüyüp kendi saraylarına gidince bu kızlar nedimeleri olurlardı.”¹⁰

Diger yandan, herbir dairede, kadınefendilerin hizmetinde bulunan birden fazla kalfanın varlığı da tesbit edilmiştir. Defterden elde edilen bilgiler doğrultusunda, “orta kat” olarak

4 158 numaralı daire, kalfa odası.

5 Dairelerde odalar dışında her iki katta tuvalet de yer almaktadır.

tanımlanan giriş katında bu kalfalara ait odaların varlığını da saptamış durumdayız¹¹. “Padişahın ustaları harem daireleri kalfalığı ile de vazifelidirler. Kadınefendilerin, ikballerin dairelerinde otururlar, nedimeleri gibidirler. Gün görmüş, terbiyeli kalfalardır. Hizmet olarak haftada yalnız yirmi dört saat hünkar nöbetçilikleri vardır. Bu nöbetlerini, kalabalık mağyetleriyle beraber hünkar sofاسının altındaki sofada tutarlar. Bazen huzura çağrılıp iltifata ve ihsana mazhar olurlar. Her cihetçe pek rahattırlar. ... Padişahın haremi, dairesinin bütün işlerini, kendisine güvenle emanet ettiği gün görmüş kalfalarıyla görüşerek, danışarak yürütür. Bu büyük kalfalar, vazifelerini yapmaya yeter derecede okur yazar, hepsi de musikişinas, eski sazendelerdir. Cahil, boş kafalı değildirler. ... Perşembe günü bütün daireyi temizler, cuma günü diğer nöbetçilere görevi teslim ederlerdi. Buna ‘Perşembe hizmeti’ denirdi. Bir de beylik ‘Umumi hizmet’ vardı. Her aybaşı orta kalfalar, gençler bütün sofaları, koridorları, merdivenleri, hamamları, bodrum katını hep beraber temizlerdi. Her yeri ve zemine döşeli ince Mısır hasılarını sabun köpüğü serperek silerlerdi. Yüzlerce insanın, bilhassa birçok küçük cariyelerin dolaştığı o geniş yerler daima temizdi. Zât-ı şâhâne tarafından tayin olunmuş iki büyük kalfa, daire müdürleri ve musahip sıfatıyla bulunduklarından hizmet etmezler, orta kalfalar efendilerinin hizmetini yaparlar, büyük kalfaların da hafif işlerinde bulunurlardı. Daha yeniler, gençler, büyük kalfalarla orta kalfaların her hizmetini görürlerdi. Her dairedekiler, kiDEM itibarıyla evvela ikiye ayrılp büyük kalfaların idare ve terbiyesine, sonra şubelere ayrılarak orta kalfalara, küçükler de gençlere verilirdi. Bunlar ‘Büyük Kalfam, Kalfam, Küçük Kalfam’ der, onların emirleri üzerine tipatıp hareket ederlerdi”¹².

Aynı defter, o dönemde harem dairesindeki odalar için kullanılan terimlerin de öğrenilmesi açısından ayrıca önem taşımaktadır ve her odanın farklı bir işlevle sahip olduğunu da önemle vurgulamaktadır. Bugün oturma odası ya da misafir odası olarak tabir edilen mekanı ifade ettiğini düşündüğümüz “Gündüzlük odası”, günümüzde yemek odası denilen

6 224 numaralı oda, günümüzdeki haliyle gündüzlük odasına örnek.

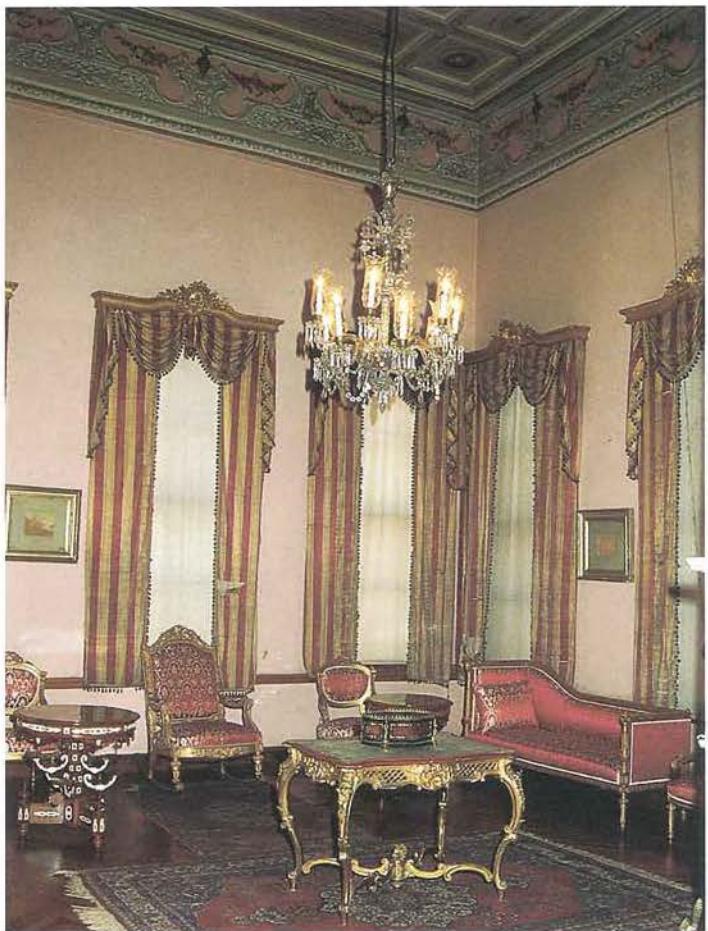
7 155 numaralı oda, günümüzdeki haliyle gündüzlük odasına örnek.

8 182 numaralı oda, günümüzdeki haliyle gündüzlük odasına örnek.



ve aynı kelimenin Arapça karşılığı olan “Taam odası” gibi oda adlarına rastlanmıştır. Dairenin sahibi kadınefendiye ait bu yemek odasının ve gündüzlük odasının da orta katta bulunduğu tespit edilmiştir. Bu katın “alt kat” olarak tanımlanan bodrum katla olan bağlantısı ve yakınılığı bodrumdan yemek servisi yapıldığı düşüncesini doğrulamaktadır. “...Bu gibi eyyâm-ı resmiyyede mevcut misafirler, sarayda bulunan sultan ve şehzade ve kadınefendiler dairelerinde beytütet ettiklerinden misafirlerin izaz ve ikramı ve herbirlerinin itâmi hususları da o daire sahipleriyle dairesi halkına aittir. ...Davetilerin taama müteallik hizmetlerine bakmak çeşniyar ve kilverci kalfaların vazifesidir. Davetlilere mahsus nân-ı azizin üzerinde kil ve toz bulunursa onu izale etmek ve sofrayı tanzim ve kilverci kalfalar tarafından ihmâz olunan salata ve meyve gibi şeyleri yerli yerine koymak çeşniyar kalfalar aittir. Taamın ibtidâsına intihasına kadar çeşniyar kalfalar divan durmak suretiyle devletlilere yemek yedirirler. Sarayın kuşluk taamı hemen ale’s-sabah, akşam taamı ikindi namazını müteakip çıkar...”¹³

Ayrıca, giriş sahanlığının karşısına açılan ve çift kanatlı kapılardan başlayarak tavana kadar uzanan cam bölmelerle sahanlıktan ayrılan mekanlar da belgede “Camlı oda” olarak tanımlanmıştır¹⁴.



7



8



9



10

9 158 numaralı dairede camekanlı oda.
10 167 numaralı daire, camekanlı oda,
sahanlık görüntüsü.



11



12

Üst katta, dairenin sahibi kadınefendiye ve erkek çocuğuna ait “yatak odaları”nın yanısıra yine “gündüzlik odası” adı verilen bir mekanın yeraldığı görülmektedir. Bu katın, daire sahibinin ve çocuğunun kullandığı bir mekan olduğu, alt kataki gündüzlik odasında da misafirlerin ağırlandığı düşünülebilir. Her dairede yer alan musandırakatlarının ise, genellikle bir yükü mekanı olarak kullanıldığı, yatak, yorgan, yastık gibi malzemenin gündüzleri toplanarak musandıraya taşındığı, bu katın fazla eşyaların konduğu bir ardiye mekanı olabileceği de düşünülebilir. Aynı zamanda, bazı kaynaklarda musandırılarda, dairelerin kıdemli kalfasının terbiyesine verilen acemi olan cariyelerin kaldıkları bilgisi de verilmektedir¹⁵.

11 159 numaralı oda, günümüzdeki haliyle yatak odasına örnek oda.

12 175 numaralı oda, günümüzdeki haliyle gündüzlik odasına örnek oda.



13

13 227 numaralı musandira.

Makalemize kaynak olan defterden 7 yıl önce H. 1284 (1867) tarihli, Mabeyn'de bulunanlara (çalışanlar) vs. verilen para mikdarlarını içeren defterin bir bölümü de Harem halkına ayrılmıştır ve yukarıda sözünü ettigimiz Baş Kadınefendi, 2. Kadınefendi, 3. Kadınefendi, Yusuf Efendi, Mahmud Celaleddin Efendi, Saliha Sultan, Nazime Sultan ve Hazinedar Usta'nın aldığı para mikdarlarını vermektedir. Farklı statüdeki kişilere farklı miktarlarda dağıtılan paraları içeren bu belge, her daire halkın kendi yaşamsal faaliyetlerini de kendilerine düşen para miktarları ölçüsünde karşılıyor olduklarının bir göstergesi olarak önem taşımaktadır¹⁶.

Çalışmamız, varsayımların ve öngörülerin ötesinde, arşiv belgelerine dayandığından, dönemde ilişkin doğru ve gerçekçi bilgilere ulaşıldığı söylenebilir. Tüm bilimsel araştırmalar gibi, bu çalışma da ucu açık bir başlangıç çalışması olduğundan, zaman içinde ulaşılabilcek, bizi destekleyen, edindiğimiz bilgileri artıran her belge, konuya yönelik detay bilgileri beraberinde getirecektir.

DEFTER 287
MEFRÛŞât DAIRESİNCE SARAY VE KÖSKLERE DÖŞENEN
YENİ EŞYA KAYITLARI.
(SARAY ODALARI İÇİN ÖNEMLİDİR.)
H. 1291-1292

ايمبر لقا بوريك ماه ابتداءه ناهيته قدر رره طلاقه سلكه سه ورعناد حضرى في بوريه
 خله ملكه رله مفروت نه مرضه علاج خله افت افت تنواعه واشي اي سن
 يداره دويبيه وصادر سقره وسره سره رفته يدر

Sayfa 19

İkiyuzdoksanbir senesi Mayıs ibtidâsına kadar bir mâh zarfında Beşiktaş ve Çırağan Sahilsaray-ı hümayûnlarıyla kasr-i mülükânelerin mefrûşâtına ma'rifet-i âcîzâ-nemle sarfolunan akmiş-i mütenevvia ve eşya-yi sâire bahâlariyla yevmiyye ve masârif-i müteferrika vesâiresini mübeyyin defteridir.

(H. 1291 senesi Mayıs ayı başından sonuna kadar bir ay süresince Beşiktaş ve Çırağan saraylarıyla, kasırların döşenmesine harcanan çeşitli kumaşlar ve diğer eşyaların miktarları ile masraflarını gösterir defterdir.)

sayfa 30

Devletlü ismetli Baş Kadın Efendi hazırlatının orta katta yatak odasına sarfolunan

- Yatak takımına güvez beyaz sopali elvan çiçekli atlas
- Yatak takımına kırbaş (keten ve pamuk bez)
- Şilte ve yastıklara beyaz madampol (bir tür patiska)
- Şilte ve yastıklara pamuk
- Makat (sedir) ve üzerine dikişli beyaz atlas
- Makat ve gezdirmeye minderine ince amerikan
- " " pike
- " " beyaz patiska
- Silte sırikli pamuk bezi



14

دوشنه فارغه خانه طلاقه سه نهجه بجهه اطرافه دشنه اونه
 بجهه طلاقه لكته صوبه المارميشم طلاقه
 نهجه ورشه بجهه نهجه
 خله كوزجه اونهه ديشه بجهه طلاقه
 دوكوره مسنه بجهه طلاقه ديشه طلاقه
 نهجه ورشه بجهه بازغه
 دشنه فارغه بازغه
 دشنه فارغه مسنه ديشه طلاقه
 مسنه دشنه بجهه بازغه
 شمسه بجهه
 سهره بجهه
 زوره بجهه
 بيجه بجهه
 كرفة بجهه
 ملطفه بجهه
 بازغه بجهه
 زوره بجهه
 بيجه بجهه
 دشنه بجهه
 دشنه بجهه
 زوره بجهه
 بيجه بجهه
 دشنه بجهه
 دشنه بجهه
 دشنه فارغه
 دشنه فارغه خونه دشنه مفروت
 اونه طلاقه بجهه بازغه
 دوكوره نهجه دشنه اونهه
 دشنه فارغه

14 185 numaralı oda, günümüzdeki haliyle yatak odasına örnek oda.

sayfa 30

Üst katta Kadinefendi hazretlerinin yatak odasına sarfolunan

- Cibinlige beyaz zemin ince çubuklu bürümçük
- Cibinlige beyaz
- Silteye beyaz canfes (ince dokunmuş donuk ipek kumaş)
- Prinç tulumba
- Silteye beyaz pike
- Prinç köprü
- Prinç çengel
- Gezdirmeye minderine pamuk
- Beyaz pikeden perde
- Beyaz işlemeye tüll perde
- Beyaz harir püskül
- Beyaz madampolden perde

Bu dahi orta katta gündüzük odasının mefruşatı

- 4 adet şemsiyeye nohudi sırikli pamuk bezi
- Erkân takımına beyaz pike
- Pikeden kapı perdesi
- Pikeden sandalye puşidesi

kalfanın odasına Devren alınan emanetten

sayfa 31

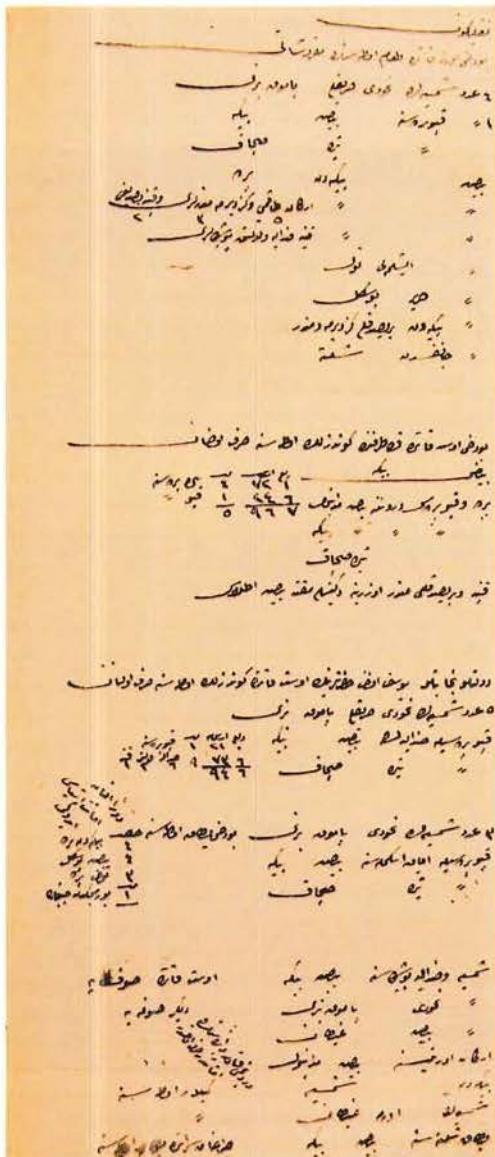
Bu dahi orta katta taam odasının mefruşatı

- 4 adet şemsiyelere nohudi sırikli pamuk bezi
 - 1 adet kapı perdesine beyaz pike
 - " " " sira saçak
 - Beyaz pikeden perde
 - Beyaz pikeden erkân takımı ve gezdirmeye minderleri ve kanepe yastığı
 - Beyaz pikeden kanepe, sandalye ve koltuk puşideleri
 - Beyaz işlemeli tüll
 - Beyaz harir püskül
 - Beyaz pikeden bir yastıklı gezdirmeye minderi
 - Beyaz canfesten silte
- Bu dahi üst katta kara tarafında gündüzük odasına sarfolunan*
- Beyaz pike pencere perdesine kapu perdesine
 - Perde ve kapı perdesi derûnuna beyaz madampol
 - " " " " " pike
 - Sira saçak
 - Kanepe ve bir yastıklı minder üzerine dikişli makat beyaz atlas

Devletlü necâbetlü Yusuf Efendi hazretlerinin üst katta gündüzük odasına sarfolunan

- 5 adet şemsiyelere nohudi sırikli pamuk bezi
- Kapı perdesiyle sandalyelere beyaz pike
- Kapı perdesine sira saçak
- 3 adet şemsiyelere nohudi pamuk bezi
- Kapı perdesiyle ayak iskemlesine beyaz pike
- " " " sira saçak

Bu dahi yatak odasına



دندن عاصمه ایمپیری قاریه ایلخان خانه ایلخان دست خانه قدرتی داده ایلخان خانه ایلخان
عدد شمشیر خودی با موده زک

جنبه ایخه جوچ	بریگات
"	"
"	شیخ طقہ
"	بیس پیده طقہ
"	صانع
دینارلار	بیهوده مور جوچ
دارید	بریگات صبلات
	" مزکور جنبد علاوه "

sayfa 32

Devletli ismetli İkinci Kadinefendi hazretlerinin üst katta kara tarafında yatak odasına sarfolunan

- 2 adet semsiyelere nohudi pamuk bezı Beşiktaş Sarayı'na
- 1 adet cibinlige ince çubuklu bürümciük "
- Cibinlige yeşilli "
- Yatak takımına beyaz pike "
- Yastıklara beyaz madampol "
- Beyaz mor çubuklu bürümciük cibinlik Diğer odaya
- " " " Mezkûr cibinlige ilâve. fabrika

sayfa 33

Bu dahi gündüzlik odasına sarfolunan

- 1 adet.....güvez zemin elvan çiçekli atlas Beşiktaş Sarayı'na
- " arkasına güvez dış "
- Şemsiyelere beyaz gaytan "
- Kapı perdesine beyaz pike "
- " " sira saçak "
- 2 adet yatak şiltesine sırikli pamuk bezı Çırağan'a
- " " ince amerikan "
- " " pamuk "

Bu dahi necâbetli Mecid Efendi hazretlerinin yatak odasına sarfolunan

- Kapı perdesiyle yataklığına beyaz pike Beşiktaş Sarayı'na
- Yataklığı beyaz madampol "
- Altı adet şemsiye ile silteye sırikli pamuk bezı "
- " " " " " beyaz gaytan (döşeme ve perdelerin kenarlarına süs olarak dikilen ip şeklinde kordonlar) Beşiktaş Sarayı'na

- Kapı perdesine sira saçak "
- 1 adet cibinlige beyaz ince çubuklu bürümciük "
- " " " " " "
- Sandalyeye güvezli sarılı harir şerit "

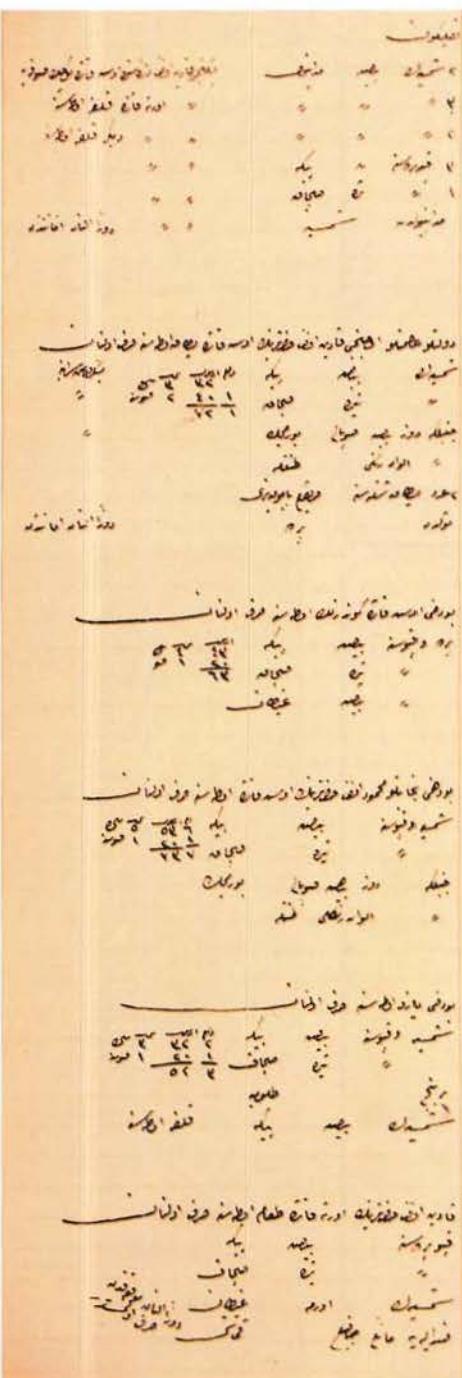


sayfa 33

Bu dahi ismetlü Sultan Efendi hazretlerinin yatak odasına sarfolunan

- 3 adet şemsiyelere nohudi pamuk bezi Beşiktaş Sarayı'na
- Kapı perdesiyle yatak takımına beyaz pike "
- " " " " beyaz madampol "
- " " sira saçak "
- Yatak siltesine sırikli pamuk bezi "
- Cibinlige düz beyaz sopalı bürümciük "
- " " " " "
- " yeşilli
- Şemsiyelere gaytan "

Bu dahi yatak odasına sarfolunan



sayfa 34 (devam)

- 2 şemsiyelere beyaz madampol 2. Kadinefendi dairesinde üst katta küçük sofaya
 - 3 şemsiyelere beyaz madampol " " orta katta kalfa odasına
 - 2 şemsiyelere beyaz madampol " " " " diğer kalfa odasına
 - 3 kapı perdesine beyaz pike 2. Kadinefendi dairesinde diğer kalfa odasına
 - 1 kapı perdesine sira saçak " " " " "
 - Madampolden şemsiye " "
- Devletlü ismetlü Üçüncü Kadinefendi hazretlerinin üst katta yatak odasına sarfolunan*
- Şemsiyelere beyaz pike Beşiktaş Sarayı'na
 - Şemsiyelere sira saçak "
 - Cibinlige düz beyaz sopalı bürümciük "
 - Cibinlige elvan rengi
 - 2 adet yatak siltesine sırikli pamuk bezi

Bu dahi üst katta gündüzük odasına sarfolunan

- Perde ve kapısına beyaz pike
- Perde ve kapısına sira saçak
- " " " " beyaz gaytan

Bu dahi necâbetlü Mahmud Efendi hazretlerinin üst katta odasına sarf olunan

- Şemsiye ve kapısına beyaz pike
- Şemsiye ve kapısına sira saçak
- Cibinlige düz beyaz sopalı bürümciük
- Cibinlige elvan renkli

Bu dahi yazı odasına sarfolunan

- Şemsiye ve kapısına beyaz pike
- " " sira saçak
- Prinç tulumba
- Şemsiyelere beyaz pike Kalfa odasına

Kadinefendi hazretlerinin orta katta taam odasına sarfolunan

- Kapı perdesine beyaz pike
- Kapı perdesine sira saçak
- Şemsiyelere örme gaytan
- Sandalyeye mavi çubuklu kumaş

sayfa 35

Devletlü ismetlü Dördüncü Kadinefendi hazretlerinin üst katta yatak odasına sarfolunan

- Şemsiye kapı ve yataklığına beyaz pike
- Sıra saçak
- Makat ve yastıklara beyaz madampol
- Cibinlige güvez beyaz sopali bürümcük
- " " " "
- Basamağa kirbás

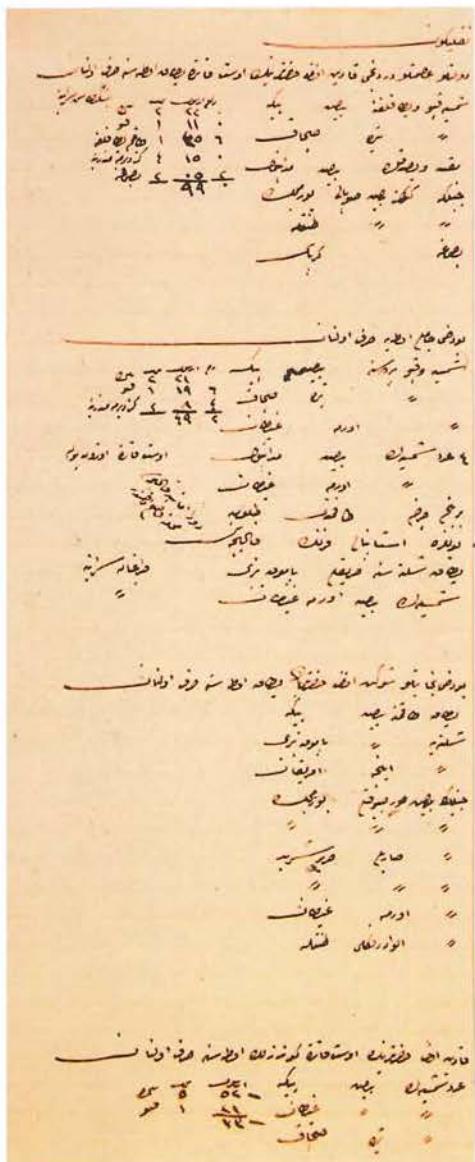
Besiktas Sarayı'na

Bu dahi necâbetlü Şevket Efendi hazretlerinin yatak odasına sarfolunan

- Yatak takımına beyaz pike
- Şilteye beyaz pamuk bezi
- Şilteye ince amerikan
- Cibinlige beyaz mor çubuklu bürümcük
- " " " " "
- Cibinlige sarılı harir şerit
- " " " " "
- Cibinlige örme gaytan
- Cibinlige elvan renkli

Kadinefendi hazretlerinin üst katta gündüzlik odasına sarfolunan

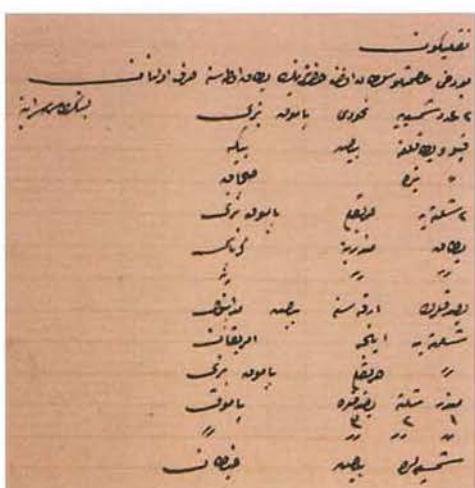
- Şemsiyelere beyaz pike
- Şemsiyelere beyaz gaytan
- " " sıra saçak

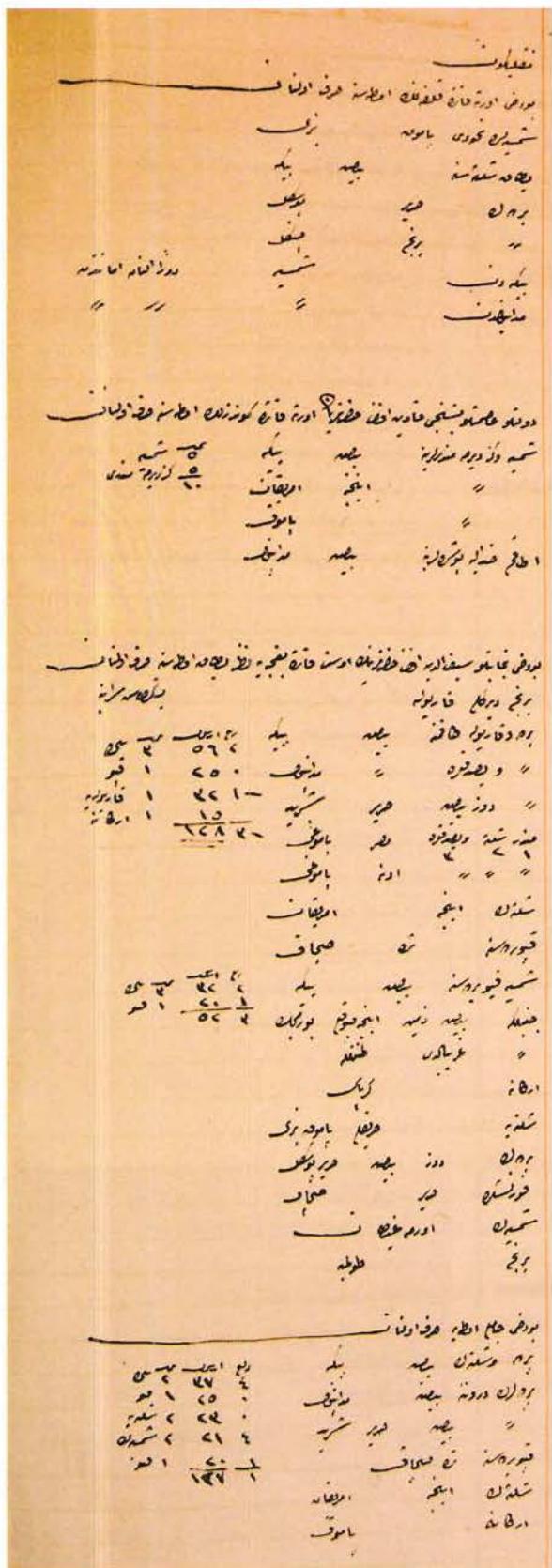


Sayfa 36

Bu dahi İsmetlü Sultan Efendi hazretlerinin yatak odasına sarfolunan

- 2 adet semsiyeye nobudi pamuk bezi
- Kapu ve yataklığa beyaz pike
- " " " " sıra saçak
- 2 silteye sırikli pamuk bezi
- Yatak minderine kirbas
- " " " "
- Yasıdkaların arkasına beyaz madampol
- Şilteye ince amerikan
- " " sırikli pamuk bezi
- Minder silte yasıdkalarla pamuk
- 1 2 3
- " " " "
- Şemsiyelere beyaz gaytan





Sayfa 37

Bu dahi orta katta kalfanın odasına sarfolunan

- Şemsiyelere nobudi pamuk bezi
 - Yatak siltesine beyaz pike
 - Perdelere harir püskül
 - Perdelere prinç çengel
 - Pikeden şemsiye
 - Madampolden şemsiye
- Devren alınan emanetten
" " "

Devletlü ismetlü Beşinci Kadınefendi hazretlerinin orta katta gündüzlik odasına sarfolunan

- Şemsiye ve gezdirme minderlerine beyaz pike 5 şemsiye 5 gezdirme minderi

- Şemsiye ve gezdirme minderlerine ince amerikan

- " " " pamuk
- 1 takım sandalye püśidelerine beyaz madampol

Bu dahi necâbetlü Seyfettin Efendi hazretlerinin üst katta bahçeye nâzır yatak odasına sarfolunan

- Prinç direkli karyola
- Perde ve karyola takımına beyaz pike
- Perde ve yastıklara beyaz madampol
- Düz beyaz harir serit
- Minder, silte ve yastıklara Misir pamuğu

1 2 3

- Minder, silte ve yastıklara Adana pamuğu

- Siltelere ince amerikan
- Kapı perdesine sıra saçak
- Şemsiye kapı perdesine beyaz pike
- Cibinlige beyaz zemin ince çubuklu bürcümciük
- Erkâna kirbâs
- Silteye sırikli pamuk bezi
- Perdelere düz beyaz harir püskül
- Kornişlere harir saçak
- Şemsiyelere örme gaytan
- Prinç tulumba

Bu dahi camlı odaya sarfolunan

- Perde ve siltelere beyaz pike
- Perdelerin derûnuna beyaz madampol
- " " " beyaz harir serit
- Kapı perdesine sıra saçak
- Siltelere ince amerikan
- Erkâna pamuk

sayfa 38

İsmetlü Baş İkbâl hanîmefendi hazretlerinin orta katta bahçeye nâzir gündüzlik odasına sarfolunan

- 5 adet semsiyelere nohudi pamuk bezi

- 1 adet kapı perdesine beyaz pike

Bu dahi taam odasına sarfolunan

- 2 adet semsiyelere nohudi pamuk bezi

- 1 adet kapı perdesine beyaz pike

- İstanpali kâliçe

sofaya

İsmetlü İkinci İkbâl hanîmefendi hazretlerinin gündüzlik odasına sarfolunan

- 2 adet semsiyelere nohudi pamuk bezi

- " " " "

Yatak odasına

- 1 adet kapı perdesine beyaz pike

- " " " sira saçak

- Semsiyelere beyaz gaytan

- Çarh takımına prinç tulumba

- " " köpriü

- Pikeden kapı perdesi

Gündüzlik ve camlı odaya

- Madampolden semsiye

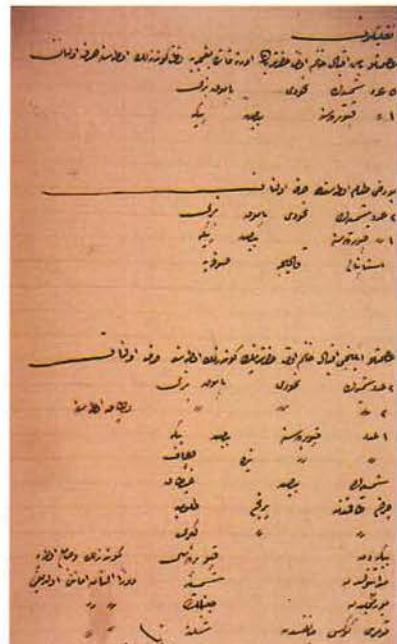
Devren alınan emanetten

- Büriümükten cibinlik

" " "

- Kirmizi güvez canfesten silte

" " "



sayfa 41

İsmetlü Üçüncü İkbâl hanîmefendi hazretlerinin orta katta bahçe tarafında yatak odasına

- 4 adet semsiyelere sırikli pamuk bezi

- Semsiyelere sira saçak

- Yatak takımıyla kapı perdesine beyaz pike Üçüncü Kadînefendi hazretlerinin cibinliğine sarfolunmuştur.

- Beyaz zemin ince çubuklu büriümükten cibinlik

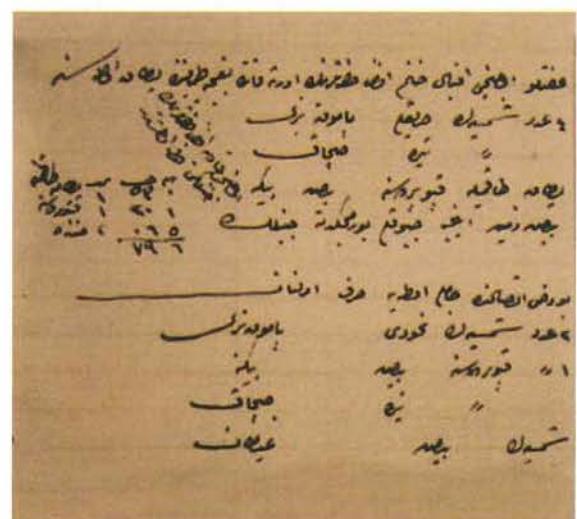
Bu dahi ittisâlinde camlı odaya sarfolunan

- 2 adet semsiyelere nohudi pamuk bezi

- 1 adet kapı perdesine beyaz pike

- Kapı perdesine sira saçak

- Semsiyelere beyaz gaytan



sayfa 42

Bu dahi ittisâlinde bahçe tarafında gündüzlik odasına sarfolunan

- 2 adet semsiyelere nohudi pamuk bezi

- 1 adet kapı perdesine beyaz pike

- " " " sira saçak

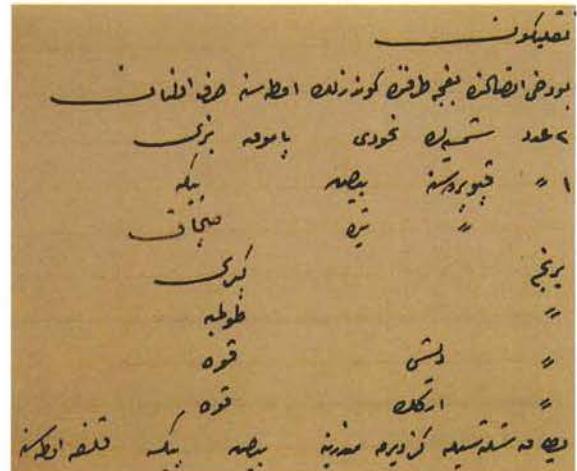
- Prinç köpriü

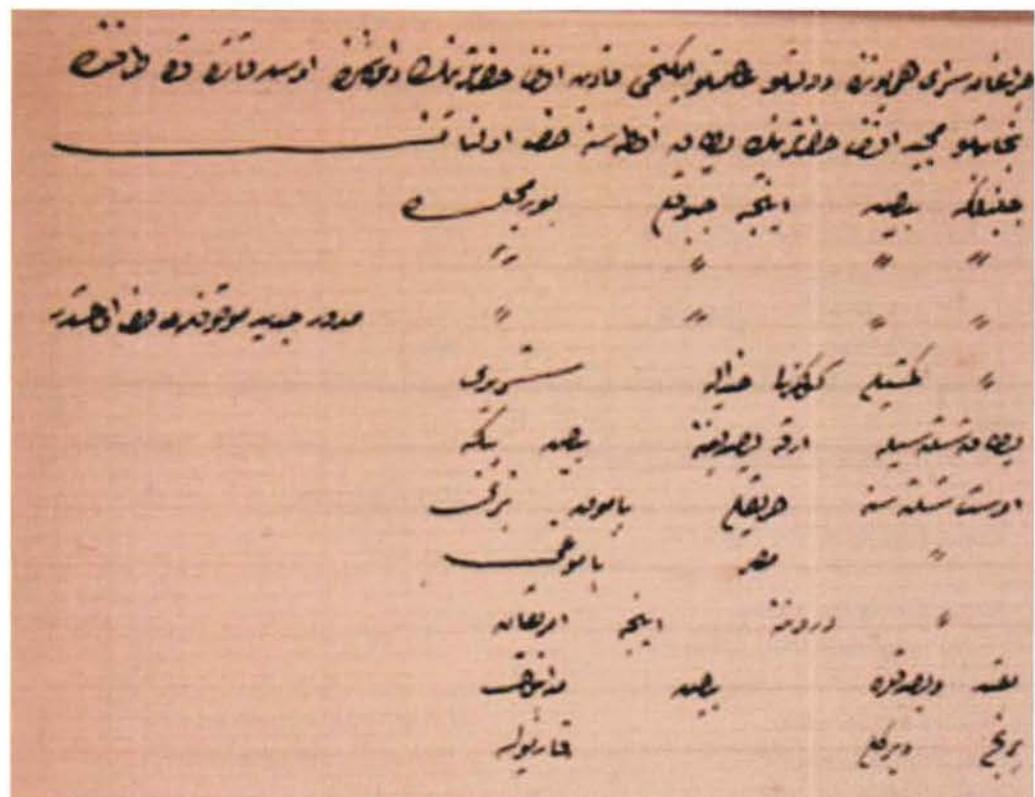
- " tulumba

- " dişî kova

- " erkek kova

- Yatak sillesiyle gezdirme minderine beyaz pike kalfa odasına

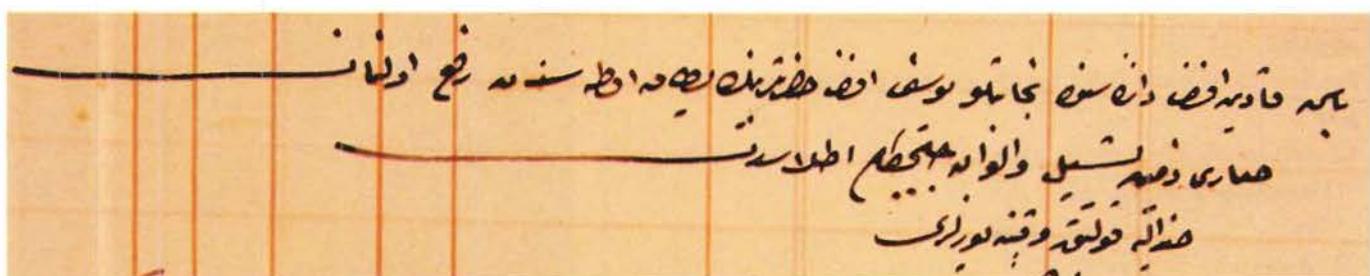




Sayfa 56

Çırağan Saray-ı Hümâyûnu'nda devletlü ikinci kadınefendi hazretlerinin dairesinde üst katta kara tarafında necâbetlü Mecid Efendi hazretlerinin yatak odasına sarf olunan

- Cibinlige beyaz ince çubuklu bürümciük
- " " " " "
- " " " " "
- " gümuşili güvezli sandalye seridi
- Yatak siltesiyle arka yaslığına beyaz pike
- Üst siltesine sırikli pamuk bezî
- " Misir pamuğu
- " derûnuna ince amerikan
- Makat ve yasdıklara beyaz madampol
- Prinç direkli karyola



Sayfa 106

Başkadınefendi dairesinde necâbetlü Yusuf Efendi hazretlerinin yatak odasından ref olunan

- Sarı zemin yeşil ve elvan çiçekli atlasdan sandalye koltuk ve kanepe yüzleri

DEFTER 1822

1284 SENESİ MABEYN'DE BULUNANLARA VS. VERİLEN PARALAR
DEFTERİ

جبايد اف زد و عصمنو سرهان اف زد رو خواه فاربه اف زد و خداونه امسا به عده را

جبايد و سخا اف زد	عصمنو ساره اف زد	جبايد محمد و حصل اليم اف زد عصمنو خسره به عده اسما
مضندرنه	مضندرنه	مضندرنه
٧٥٠	٩٠٠	٩٠٠
سبعين	سبعين	سبعين

رو خواه ساخ فاربه اف زد	رو خواه ایم خی فاربه اف زد	رو خواه ختنه دا ان سنه
مضندرنه	مضندرنه	مضندرنه
٧٥٠	١٠٠٠	١٠٠٠
سبعين	سبعين	سبعين

جبايد بخت	٧٥٥
سبعين	سبعين

Sayfa 3

Necabetlü efendiler ve ismetlü Sultan efendi ve devletlü Kadın efendiler hazerâtına
ibsân-ı aliyyeleri.

Necâbetlü Yusuf efendi hazretlerine	12500	kuruş
İsmetlü Salih Sultan aliyetüssan hazretlerine	9000	kuruş
Necâbetlü Mahmud Celâleddin efendi hazretlerine	9000	kuruş
İsmetlü Nazime Sultan aliyetüssan hazretlerine	7500	kuruş
Devletlü Baş kadın efendi hazretlerine	10000	kuruş
Devletlü İkinci kadın efendi hazretlerine	10000	kuruş
Devletlü Üçüncü kadın efendi hazretlerine	10000	kuruş
Devletlü Hazinedar usta hazretlerine	7500	kuruş

DİPNOTLAR

- 1 Milli Saraylar Arşivi, Defter no: 287, Mefruşat Dairesi'nce saray ve köşklere döşenen yeni eşya kayıtları. (H. 1291-1292)
- 2 Defter no: 287, s. 68, 106-107, 109.
- 3 L. Saz, *Harem'in İş Yüzü*, İstanbul: Milliyet Yayınları, 1974, s. 96.
- 4 Defter no: 287, s. 56.
- 5 Defter no: 287, s. 31, 34-35, 37.
- 6 L. Saz, *age*, s. 139.
- 7 M. Ç. Uluçay, *Padışahların Kadınları ve Kızları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1980, s. 162-164.
- 8 L. Saz, *age*, s. 39-40.
- 9 Defter no: 287, s. 33.
- 10 L. Saz, *age*, s. 97-98.
- 11 Defter no: 287, s. 37.
- 12 L. Saz, *age*, s. 41-42, 96, 100.
- 13 Balıkhane Nâzırı Ali Rıza Bey, *Eski Zamanlarda İstanbul Hayatı*, İstanbul: Kitabevi Yay., 2001, s. 321.
- 14 Defter no: 287, s. 35, 37, 41.
- 15 Balıkhane Nâzırı Ali Rıza Bey, *age*, s. 316.
- 16 M.S.A. Defter no: 1822 (H. 1284)

KAYNAKÇA

- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Cevdet Saray, Belge no: 1254, 6248. (H. 1267)
- Milli Saraylar Arşivi, Defter No: 287, Mefruşat Dairesi'nce saray ve köşklere döşenen yeni eşya kayıtları. (H.1291-1292).
- Milli Saraylar Arşivi, Defter No: 1822, (H. 1284).
- Balıkhane Nâzırı Ali Rıza Bey, *Eski Zamanlarda İstanbul Hayatı*, İstanbul, Kitabevi Yay., 2001.
- SAZ, Leyla, *Harem'in İş Yüzü*, İstanbul: Milliyet Yayınları, 1974.
- ULUÇAY, M. Çağatay, *Padışahın Kadınları ve Kızları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1980.